

УДК 75.01+78.01(477):39(477)

*Мезіна Світлана Сергіївна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
svitmez18@yandex.ua*

УКРАЇНСЬКЕ «ШІСТДЕСЯТНИЦТВО» У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета даної статті полягає у визначенні історичного значення діяльності та творчості вітчизняних митців-шістдесятників у контексті національного відродження ХХ століття. **Методологія дослідження** базується на застосуванні порівняльно-історичного методу, що дозволяє встановити значення мистецтва 1960-х рр. у національному відродженні ХХ століття. **Наукова новизна** статті полягає у розкритті генетичних основ національної традиції в мистецтві представників українського «шістдесятництва» та його значення у вітчизняній культурі минулого століття. **Висновки.** Основні ознаки національного відродження періоду 1960-х років (творча і суспільна активність митців; збудження інтересу до власної історії, мови, культури, національної традиції; прагнення до свободи художнього мислення; розвиток у нових суспільно-політичних умовах революційних ідей Т. Г. Шевченка; реабілітація постраждалих представників «Розстріляного відродження» та їх мистецьких ідей; активне відображення звичаїв, характеру, почуттів українців; символізм образів, що розкривають дух, самоусвідомлення народу, прагнення втілити національну ідею; монументальність та поліжанровість мистецтва; поєднання європейських сучасних мистецьких технік із елементами українського фольклору) доводять, що рух українського «шістдесятництва» виступає потужною зв'язуючою фазою у відродженні та розвитку національної традиції у вітчизняній культурі ХХ століття.

Ключові слова: українське «шістдесятництво», національна ідея, національна традиція, національне відродження, українське бароко, «Розстріляне відродження»

Мезіна Светлана Сергеевна, аспирантка Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Украинское «шестидесятиничество» в контексте национального возрождения ХХ века

Целью данной статьи является раскрытие значения деятельности и творчества отечественных художников 1960-х годов в возрождении национальных традиций. **Методология исследования** базируется на применении сравнительно-исторического метода, что позволяет определить значение искусства 1960-х гг. в национальном возрождении ХХ столетия. **Научная новизна** публикации заключается в раскрытии генетических основ национальной традиции в искусстве представителей украинского «шестидесятиничества» и его значения в отечественной культуре прошлого столетия. **Выводы.** Основные признаки национального возрождения периода 1960-х годов (творческая и общественная активность художников; возбуждение интереса к истории, языку культуре, национальной традиции; стремление к свободе художественного мышления; развитие в новых общественно-политических условиях революционных идей Т. Г. Шевченко; реабилитация пострадавших представителей «Расстрелянного возрождения» и их художественных идей; активное отражение обычаев, характера, чувств украинцев; символизм образов, раскрывающих дух, самосознание народа, стремление воплотить национальную идею; монументальность и полижанровость искусства; соединение европейских современных техник искусства с элементами украинского фольклора) дают возможность утверждать, что движение украинского «шестидесятиничества» выступило мощным связующим звеном в процессах возрождения национальной традиции в ХХ столетии.

Ключевые слова: українське «шестидесятничество», національна ідея, національна традиція, національне відродження, українське барокко, «Расстрелянное возрождение».

Mezina Svitlana, postgraduate student, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Ukrainian «Sixties» in the national revival of the twentieth century context

Purpose of Article. The purpose of this article is to reveal the value and creativity of local artists of the 1960s in the revival of national traditions. **Methodology.** The research methodology is based on the application of the comparative-historical method, which allows us to determine the value of art in the 1960s, the national revival of the twentieth century. **Scientific novelty.** The scientific novelty of the publication is to highlight the genetic basis of national tradition in the art of Ukrainian representatives of «the sixties» and its importance in the national culture of the last century. **Conclusions.** The main features of the national revival period of the 1960s (creative and social activity of artists, arousal of interest in the history, language, culture, national traditions, the desire for freedom of artistic thinking, the development of new social and political conditions of the revolutionary ideas of Taras Shevchenko; rehabilitation of the affected representatives of the «Executed Renaissance» and their artistic ideas; active reflection of the customs, character, feelings of Ukrainians; the symbolism of images, revealing the spirit, self-consciousness of the people, the desire to realize the national idea; monumentality and polizhanrovost art; The European modern art techniques with elements of Ukrainian folklore) make it possible to assert that the Ukrainian movement «sixties» acted as a powerful link in the process of revival of national traditions in the twentieth century.

Keywords: Ukrainian «Sixties» national idea, national tradition, national revival, Ukrainian Baroque, «Executed Renaissance».

Постановка проблеми. На сучасному етапі все більш ваговою у наукових колах стає думка про постійну відкритість історії в майбутнє. Зокрема, це стосується однієї із провідних суспільних сфер життєдіяльності українців – культури, розвиток якої характеризується періодичною повторюваністю, циклічністю. Кожен культурний цикл, з моменту свого виникнення, несе в собі «генетичний код» для народження наступного і відрізняється від попередніх інтенсивністю та тривалістю культурно-історичних фаз. Відповідно, сформовані на національній основі художні явища, течії, стилі, народження кращих здобутків вітчизняного мистецтва – є складовими культурно-історичних фаз.

Безумовно, закономірність циклічного розвитку вітчизняної культури торкається й ХХ століття: історики виокремлюють три хвилі національного відродження – в період 1920–30-х, 1960-х та 1990-х років, коли мистецький процес набирал колосальних зрушень [4; 11].

Сьогодні, з піднесенням національної свідомості українців, набуває актуалізації питання значущості у процесах національного відродження минулого століття руху українського «шестидесятництва».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українській культурі 60-х років ХХ століття присвячено достатню кількість публікацій – як наукових, так і публіцистичних.

Об'єктивне уявлення про художній процес 1960-х років (без «зам'янутих масок» соцреалізму), внесок у вітчизняну культуру кожного із активістів дають опубліковані есе, літературно-критичні статті, виступи «бунтарів»-шестидесятників, спогади їхніх друзів, знайомих і родичів, епістолярна спадщина

(зокрема, А. Горської [1], О. Заливахи [22], В. Зарецького [23], М. Коцюбинської [10], Л. Танюка [18] та ін.).

Питання ідейних засад «шістдесятництва» в історико-культурному контексті висвітлено у публікаціях Н. Краснянської [11], Р. Корогодського [9], інших науковців. Національна тематика у живописі 1960-х років частково розкривається у монографії М. Криволапова [12]; ідейних засад творчості режисерів-шістдесятників торкаються О. Мусієнко [15] А. Пашенко [16] та ін. Дослідженням музичного авангарду 60-х років ХХ століття займалися музикознавці О. Городецька [3], О. Зінькевич [6], М. Копиця [7], Б. Сюта [8], інші вчені.

В той же час проблема розвитку національної традиції у творчості митців-шістдесятників у контексті національного відродження ХХ століття не знайшла до тепер належного наукового осмислення, що і зумовлює наукову новизну даної публікації.

Мета даної статті полягає у визначенні історичного значення діяльності та творчості вітчизняних митців-шістдесятників у контексті національного відродження ХХ століття. Для досягнення мети поставлені наступні завдання: 1) окреслити першооснови мистецького «прориву» 60-х років ХХ століття; 2) визначити основні ознаки національного відродження у мистецтві 1960-х років.

Виклад основного матеріалу. Кожному народу, як і будь-якому суспільному явищу, притаманна національна ідея, в якій, за словами В. Солдатенка, «<...> концентруються відповіді на найскладніші питання: задля чого живе нація, як вона реалізує себе в оточенні інших спільнот?» [20, 4]. Погляд з історичної дистанції на становлення українців як нації дає підстави стверджувати, що українська національна ідея полягає у відстоюванні прав та свобод, мови, традицій, суверенітету, соборності, одним словом – незалежності України, яка постійно відображається у вітчизняній художній культурі і таким чином передається з покоління в покоління.

Згідно з тезою доктора психологічних наук А. Фурмана про національну ідею, що «<...> культурно визріває в *доглибинних пластах народного руху*, національної культури, отримуючи вітальну визначеність у діяльності *національної еліти* і практичне втілення у *досвіді виховання, освіти, пропаганди*» [21, 32. Курсив автора. – С. М.], вважаємо логічним шукати коріння української ідеї у часи великого піднесення національної свідомості, духу, зумовленого Руїною, знищенням Запорізької Січі, національно-визвольною війною під проводом Богдана Хмельницького.

Патріотична атмосфера сприяла виникненню нового мистецького стилю – українського бароко. Основні його ознаки (хімерність, пишність, декоративність, монументальність, символічність, алегоричність, міфологічність), що обумовлені яскравими виявами національних рис та впливів світового бароко, виступають втіленням глибоких духовних особливостей, які пов'язані з національним менталітетом, характером, ідеєю.

А. Макаров, зокрема, відзначає: «Козацькі думи, козацькі пісні, козацькі танці, козацькі літописи, ікони, козацькі собори – все це не порожні слова. За ними – величезний духовний досвід ХVII – ХVIII століть, значну частину якого пощастило втілити у своїй художній діяльності саме козацтву» [14, 187].

Культуролог не дарма називає мистецьку творчість зазначеного періоду саме «козацькою»: козацтво було не лише провідною військовою та суспільно-політичною силою, яка боролася за свої свободи та права, а й виступало на захист православної віри та утверджувало принципи християнської моралі. Знані у всьому світі архітектурні споруди, іконопис, портретний живопис, художнє литво, народні пісні, думи, танці періоду українського бароко – центри духовного очищення, що втілюють козацьку звитягу та непохитний дух.

Події кінця XVIII – XIX століть (ліквідація автономії української держави, розділення її земель між імперіями, кріпосне право, русифікація, національне гноблення) могли б спровокувати повне знищення вітчизняної культури та більше того, надію на самостійну державність. Проте, несприятлива фаза розвитку українського суспільства стала, навпаки, поштовхом до національно-визвольного руху, першим яскравим проявом якого була таємна громадсько-політична організація представників культурної еліти – Кирило-Мефодіївське братство (кінець 1845 – початок 1847 рр.).

Учасники таємного угруповання (В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко та ін.) розробили політичну програму, в основі якої було скасування кріпацтва, повалення самодержавства, визволення слов'ян від іноземного поневолення. У способі досягнення поставленої мети інтелігентські думки розділилися на прибічників мирного правового способу (культурно-просвітницьким шляхом) (М. Костомаров) та революційного методу, що спонукав до народного повстання (Т. Шевченко).

Під час ліквідації товариства за свої переконання поплатився Т. Г. Шевченко – геній української культури, письменник, філософ та художник, який, за словами літературознавця, шістдесятника Івана Дзюби, став для України «<...> символом національного порятунку й гарантом національного існування» [5, 208]. Тематика визволення українців переконливо звучала у його творчості та набула свого втілення в процесах національного відродження наступних століть.

Суспільно-політичні умови початку XX століття, що позначені революціями, війною, голодом, розпадом Російської та Австро-Угорської імперій, ознаменували різкий «прорив» національної тематики у вітчизняній літературі, живописі, музиці, театрі та кінематографі 1920–30-х років. Сьогодні ми поділяємо митців того часу на тих, що творили у традиційній манері та тих, що шукали кардинальних змін, нових методів творення, рішуче експериментували, проявили радикальність творчого мислення і, в результаті, стали представниками першої хвилі українського авангарду.

Приміром, художники-живописці цього часу, які пізніше набули світової слави як «бойчукісти» (М. Бойчук, О. Павленко, І. Падалка, В. Седляр та ін.), розвивали революційні шевченківські ідеї шляхом відродження образотворчої фольклорної традиції. У їх творчості помітне наслідування принципів візантійської художньої системи (символічність, плоскість силуетів, іконографія) найновішими засобами виразності та можливостями художньої форми, якими збагатилося тогочасне європейське мистецтво. Саме у творчості «бойчукістів» високого рівня сягнув розвиток монументально-декоративного мистецтва.

Другу лінію живопису представляли авангардисти (О. Архипенко, О. Богомазов, Д. Бурлюк, О. Екстер, К. Малевич, В. Меллер, А. Петрицький, В. Татлін, О. Хвостенко-Хвостов та ін.), що поділились на прибічників супрематизму, абстракціонізму, сюрреалізму, кубізму та інших течій.

Набравши активних обертів, національне відродження 1920–30-х років зазнало нищівної поразки: «<...> дедалі збільшувався тиск з боку держави щодо невідповідності певних мистецьких проявів вимогам суспільного життя <...> заперечувалася сама можливість впливів «класово чужої», «занепадницької» зарубіжної культури» [17, 234]. Більшовики розуміли, що у відродженні національних традицій «закодовано» відродження української нації як такої. Як наслідок, наприкінці 30-х років більшість представників молодого інтелігенції – прихильників національної традиції у мистецтві – було знищено або (у кращому випадку!) засуджено владою до ув'язнення за «український шовінізм» та «буржуазний націоналізм». Достатньо пригадати трагічні долі художника М. Бойчука, театрального діяча Л. Курбаса, письменника М. Куліша, інших яскравих представників української інтелігенції першої третини ХХ століття.

Таким чином, у 1930-х роках хвиля національного відродження була остаточно «придавлена» апогеєм масових репресій і знищенням духовних та матеріальних культурних досягнень – не випадково цей період в історії знань як «Розстріляне відродження». Але потенціал подальшого втілення національної традиції у мистецтві не зник – навпаки, дав поштовх до виникнення більш прогресивної фази національного відродження, яка припала на період 60-х років ХХ століття.

Незважаючи на відносне «потепління» в суспільно-політичному та культурному житті, що наступило після смерті Й. Сталіна та з приходом до влади М. Хрущова, говорити про втілення національної ідеї було досить небезпечно. Доказом цього є доля учасників організованої у 1959 році Української робітничо-селянської спілки – Л. Лук'яненка, І. Кандиби, В. Луцьківа та інших. Основним завданням підпільної організації було здобуття незалежності України мирним правовим шляхом. Після її викриття у 1961 році членів УРСС заарештували, а Левка Лук'яненко засудили до страти (пізніше вирок було замінено на 15 років ув'язнення).

Але «відлига», все ж таки, зробила свою справу – збудила інтерес до забутої української історії, національної культури, традицій, і, таким чином, сприяла встановленню єдиної лінії між духовним відродженням 20–30-х і 90-х років ХХ століття. Приміром, саме у 1960-х роках утворилося та почало свою роботу Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, яке сприяло збереженню, реставрації, вивченню, пропаганди історичних культурних пам'яток, які й досі презентують вітчизняну духовну скарбницю на світовому рівні.

Яскравий та динамічний характер мистецтва 1960-х років пояснюється тим, що «<...> всіх (шістдесятників – С. М.) єднала спільність мети і чуття єдиного воєра... Інтуїтивно ми відчували, що новій хвилі відродження відпущено обмаль часу, набагато менше, як у двадцяти-тридцяті, коли ще була жива інерція революційного прискорення» [18, 24], – зауважує Лесь Танюк, яскравий представник покоління шістдесятників. Тому «інакомислячі», відчувши свободу творчості, почали реалізувати своє прагнення «виговоритися» про несправедливість довгих

років утисків, принижень українського народу, ««докричатися», «догукатися»» [19, 124] до кожного українця, і цим виховати національну самосвідомість, дух та представити себе на світовому рівні – не «меншим братом», а як вільну й самодостатню націю.

Шістдесятники спрямували свою діяльність на відродження і пропаганду української мови, фольклору, спадщини шевченківської школи та «Розстріляного відродження». На початку 1960-х років молодих, чесних, сміливих інтелігентів, митців різних видів мистецтв з різних міст України об'єднав Клуб творчої молоді «Сучасник» у Києві. У рамках мистецького осередку проводилися творчі вечори, лекції, мистецькі виставки, популяризація забороненого раніше художнього спадку митців початку ХХ століття.

Важливою умовою для здійснення мистецького «прориву», після довгих літ обмеження, стали творчі контакти із митцями західного світу, «поглинання» їхніх творчих здобутків та представлення своїх. Це сприяло відходу від застарілого, закам'янілого радянського диктату «як творити» і сприяло великому «кроку» вітчизняної культури вперед. Підтвердженням є слова академіка Національної академії мистецтв України Ю. Богуцького: «<...> найбільш динамічний, прогресивний і поступальний розвиток соціуму настає у той час, коли його інтегративні й дезінтегративні чинники перебувають у відносній рівновазі» [2, 6].

Композитор В. Сильвестров зазначав: для його покоління «60-ті роки були, висловлюючись метафорично, часом «відкриття Європи та Америки», що можна порівняти з відкриттями нових континентів в самому мистецтві. Адже до того ми були, по суті, відгороджені від усього світу протягом більш як двадцяти років (починаючи з 30-х років) і відчували інформаційний голод» [7, 71]. Як наслідок, у всіх видах мистецтва простежується відтворення національної традиції тогочасною мистецькою «модою», новими західноєвропейськими художніми засобами.

Проте, далеко не всі митці віддавали перевагу радикальним творчим пошукам та експериментам; реакція на нонконформізм та нові «віяння» із Заходу була різна. Шістдесятниця М. Коцюбинська пригадує: «Одні захоплювалися новаторством, проривами у світовий поетичний контекст, шуканням нових поетичних обривів – інші брали все на кпини, інстинктивно оберігаючи звичні, безпечніші, «насаджені» позиції. І від цього <...> розкол та поляризація дедалі поглиблювалися. В одних «випростування» тривало, і вони невдовзі опинилися у стані «неблагонадійних», другі балансували на грані дозволеного, сподіваючись якимось перемовчати й «перекліпати», а треті поступово утверджувалися на позиції охоронців режиму і штатних критиків інакодумців» [10, 38].

«Неблагонадійними» виявились А. Горська, Л. Грабовський, І. Драч, В. Загорцев, О. Заливаха, В. Зарецький, Л. Костенко, І. Миколайчук, С. Параджанов, В. Симоненко, В. Чорновіл та ін., яким і судилося здійснити значний культурно-мистецький «прорив». У житті кожного активіста одне із головних місць посідала тема України, її традицій та звичаїв. Безумовно, це захоплення відбилося на творчості у зверненні до джерела національних художніх традицій – фольклору (казок, переказів, інтонаційного словника народних пісень, танців тощо), з його символічності та міфопоетичності. Відтворення митцями побуту українців, їх душевних

переживань, розкриття значення природи у житті людини, надихало кожного слухача, читача, глядача замислитись над своїми національними витоками.

На арену «інакомислення» першими вийшли письменники, поети, літературні критики І. Дзюба, Л. Костенко, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Симоненко та ін. Вони усіма способами пропагували українську мову. Велику вагу в процесі просування мовної ідеї мали «самвидави», постановки театральних п'єс українських письменників, проведення авторських поетичних вечорів, вечорів пам'яті Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Куліша.

Основною ознакою руху українського «шістдесятництва» вважається монументальність, яка відображала дух епохи – настільки цей рух був масовим, яка велика кількість людей долучилася до становлення незалежної України. У живописі того періоду монументальне мистецтво (яке представляли А. Горська, О. Заливаха, В. Зарецький, Г. Зубченко, В. Кушнір, Г. Севрук, Л. Семикіна та ін.) сягає чи не найвищого рівня.

Мистецька молодь продовжувала традиції М. Бойчука, про що писав Опанас Заливаха у своєму листі до «душі українського шістдесятництва» [1] – Алли Горської: «Я вважаю, що підвалини новітнього українського мистецтва, зокрема монументального, заклав Бойчук. Його принцип вирішення тем – через людські постаті, через образ людини. Головна домінанта – людина» [23, 7]. Тому, головним чином, посиленню етнічної свідомості українців сприяли зображення національного побуту, мальовничих краєвидів та українця з його особливим характером, настроями, емоціями.

На початку 1960-х років важливою подією було відзначення 150-ї річниці від дня народження Т. Шевченка. Скориставшись такою нагодою, художники А. Горська, О. Заливаха, Г. Зубченко та інші створили у Київському університеті вітраж «Шевченко. Мати». Втіливши основні революційні ідеї українського Кобзаря у зображенні його ж образу, митці намагались пробудити в українців національний дух, свідомість та стремління до отримання незалежності української держави. Представники тоталітарної влади не могли допустити підняття українського патріотизму, який привів би до розвалення Радянського Союзу, тому в 1964 році за указом партійного керівництва вітраж розгромили. Бюро по Київській області при правлінні Спілки художників УРСР пояснювало ситуацію так: «Вітраж дає грубо викривлений, архаїзований в душі середньовічної ікони, образ Т. Г. Шевченка, який нічого спільного не має з образом великого революціонера-демократа, палко любимого радянським народом і народом усього світу. В такому ж іконописному дусі витримано в ескізі образ Катерини, який є нічим іншим, як стилізованим зображенням богоматері. <...> художники створили твір глибоко чужий принципам соціалістичного реалізму. Такий твір викликав справедливе обурення громадськості Університету, і вітраж був демонтований» [22, 1].

Українську музику епохи 1960-х насамперед презентує творчість композиторів (В. Годзяцький, Л. Дичко, В. Загорцев, І. Карабиць, Л. Колодуб, М. Скорик, Є. Станкович та ін.), устремління яких були спрямовані на синтезування фольклорних ритмоінтонацій та сучасних технік композиції. На генетичному рівні багато з них продовжували мистецькі ідеї Б. Лятошинського, М. Лисенка, чіє мистецтво опиралось на український фольклор. Музиканти

покоління 60-х років ХХ століття звертались до інтонацій старовинних билинних наспівів, кобзарських награвань, плачів, історичних пісень, кантів, календарно-обрядових пісень, українських танців та інших жанрів народної музики (приміром, кантата «Червона калина» Л. Дичко, «Чотири українські пісні» для симфонічного оркестру Л. Грабовського, «Сад божественних пісень» І. Карабиця, «Лісова пісня» В. Кирейка, «Украдене щастя» Ю. Мейтуса та ін.).

Особливістю музичних творів періоду «шістдесятництва» стала поліжанровість, що, на нашу думку, втілює величність та неоднозначність руху опору 60-х років ХХ століття. Композитори-шістдесятники вправно поєднували інструментальні та вокальні жанри, вносили елементи інших видів мистецтва, що стало основою для розвитку сучасного музичного мистецтва.

Кінематограф 1960-х спрямований на відродження традицій О. Довженка й «обертається» навколо поетичного кіно. Режисери С. Параджанов, Ю. Ілленко, Л. Осика відтворювали у своїх стрічках національні звичаї, обряди, життя простих українців-селян, зверталися до краси гуцульського краю, його пісень, танців, використовували українську мову, демонстрували національний одяг, музичні інструменти (дримба, трембіта, литаври, народні цимбали та ін.).

Особистістю, без якої поетичне кіно (зокрема, стрічки «Захар Беркут», «Камінний хрест», «Білий птах з чорною ознакою», «Пропала грамота», «Сон», «Тінях забутих предків») не уявляється та не мислиться, є неперевершений Іван Миколайчук – актор, режисер, сценарист. Митець неперевершено передавав внутрішній стан своїх героїв, їхні почуття, переживання та емоції. Своєю індивідуальністю, впевненістю гри, переконливістю І. Миколайчук спонукав до співпереживання глядачів і тим самим виховував у них усвідомлення народом себе як нації, саме тому його творчість стала надзвичайно важливим підґрунтям для досягнення національної ідеї – незалежної і соборної України.

У 1965 році, відчувши втрату контролю над діяльністю шістдесятників, які не підкорялися тоталітарному режиму, представники влади вдалися до репресій. Утиски набирали все більших обертів: «інакодумців» засудили до ув'язнення (зокрема, Я. Геврича, Б. Гориня, М. Горинь, П. Заливаха, М. Заричевська, Д. Іващенко та ін.), змушували покаятись, не давали змоги влаштуватись на роботу. Це була перша хвиля арештів українських патріотів-шістдесятників. Під час прем'єри (4 вересня 1965 р.) стрічки «Тіні забутих предків» С. Параджанова у київському кінотеатрі «Україна» відбувся протест проти арештів української інтелігенції. З цього часу шістдесятники свідомо активізуються в напрямку політичного опору тоталітарному режиму.

Не побоявшись виступити проти влади, журналіст, літературний критик В'ячеслав Чорновіл у 1967 році уклав збірку «Лихо з розуму (Портрети двадцяти «злочинців»)». У виданні вміщені листування, клопотання, виступи, заяви, вірші двадцятьох винуватців у «<...> антирадянській-націоналістичній пропаганді та агітації» [13, 14], їхні біографії та документи, що представлялись на судовому засіданні 1966 року.

Як бачимо, на відміну від представників «Розстріляного відродження», шістдесятники відстоювали свої позиції шляхом оприлюднення інформації про таємні арешти, написання скарг, заяв, петицій до представників чинної влади.

Прикладом слугують листи-протести художниці-шістдесятниці Алли Горської та її сучасників, нещодавно опубліковані в укладеній Л. Огневою збірці «Алла Горська. Душа українського шістдесятництва» [1]. Національно-культурний опір переріс у правозахисний рух політичного характеру – дисидентський рух, що сприяв зміцненню національної самосвідомості, відіграв важливу роль у розпаді СРСР та отриманні Україною у 1991 році державної незалежності.

Таким чином, прогресивні представники українського «шістдесятництва», звільнившись у своїй творчості від насаджених принципів соцреалізму, багато в чому змогли передбачити, якою буде наступна «сходина» в історії вітчизняної культури. Після пережитого періоду «застою» 1970-х – початку 1980-х років, на хвилі чергового національного піднесення, у незалежній Україні виникає інтерес до тих, на кому, за словами Павла Мовчана, «Україна визріла». Велику цінність складає діяльність започаткованого у 2012 році Музею шістдесятництва (м. Київ). Дослідження науковців починають активно розкривати духовну, ідеологічну спадщину шістдесятників, мету та значення для незалежної України руху опору 1960-х. Це питання постійно обговорюється на регіональних, всеукраїнських, міжнародних конференціях; у наукових виданнях, журнальних публікаціях вміщуються аналітичні та мемуарні матеріали про митців-шістдесятників. Відбувається все більше художніх виставок, виходять в ефір теле- та радіопередачі, присвячені тому без перебільшення визначальному періоду розвитку українського суспільства. У національні музеї, архівні фонди передаються документи, рукописи та особисті речі митців, з'являється реальна перспектива дослідження їхньої творчості та феномену «шістдесятництва» в цілому. Невід'ємною складовою сучасної культури є проведення лекцій, авторських концертів митців 1960-х років, які «перенесли», «передали» дух 1960-х років незалежній Україні, що свідчить про активну позицію шістдесятників у духовному житті українців.

Висновки. Отже, молода інтелігенція 1960-х років на основі традицій, закладених у творчості митців 1920–30-х років та періоду українського бароко, здійснила мистецький «прорив» (у якому викристалізувався ідейний та творчий фундамент чергової хвилі національного відродження 1990-х років), основні ознаки якого визначено наступними позиціями:

- творчою і суспільною активністю митців;
- збудженням інтересу до власної історії, мови, культури, національної традиції;
- свободою художнього мислення, яку породила атмосфера лібералізації суспільно-політичного середовища в період хрущовської «відлиги»;
- розвитком у нових суспільно-політичних умовах революційних ідей Т. Г. Шевченка;
- реабілітацією репресованих, засланих до таборів представників «Розстріляного відродження», відродження та продовження їх мистецьких ідей;
- активним відображенням звичаїв, характеру, почуттів українців;
- символізмом образів, що розкривають дух, самоусвідомлення народу, прагнення втілити національну ідею;
- монументальністю та поліжанровістю мистецтва;

• поєднанням європейських сучасних мистецьких технік із елементами українського фольклору.

Таким чином, рух українського «шістдесятництва» виступає потужною зв'язуючою фазою у відродженні та розвитку національної традиції в українській культурі ХХ століття.

Література

1. Алла Горська. Душа українського шістдесятництва / Упор. Людмила Огнева. – К. : Смолоскип, 2015. – 712 с.
2. Берегова О. Інтегративні процеси в музичній культурі України ХХ – ХХІ століть: монографія / Олена Берегова. – К. : Інститут культурології НАМ України, 2013. – 232 с.
3. Городецька О. В. Українська музика 60-х років ХХ століття у контексті цілісності епохи: дис. ... канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво» / Оксана Валентинівна Городецька. – К., 2008. – 207 с.
4. Дещинський Л. Є. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / Л. Є. Дещинський, Я. Я. Денісов та ін. – Львів : Вид. «Бескид Біт», 2005. – 304 с.
5. Дзюба І. Між культурою і політикою / Іван Дзюба. – К. : Сфера, 1998. – 373 с.
6. Зинькевич Е. Украинский авангард: зигзаги истории / Елена Зинькевич // Сто лет русского авангарда: сб. статей / ред.-сост. М. И. Катунян. – М. : Научно-издат. центр «Московская консерватория», 2013. – С. 385–398.
7. Копица М. Мы из 60-х / М. Копица // Музыкальная академия. – 1992. – № 2. – С. 71–73.
8. Корній Л. Українська музична культура. Погляд крізь віки / Лідія Корній, Богдан Сюта. – К. : Музична Україна, 2014. – 592 с.
9. Корогодський Р. Драма шістдесятників // Образотворче мистецтво. – 1991. – № 1. – С. 1–4.
10. Коцюбинська М. Книга споминів / Михайлина Коцюбинська. – Харків : Акта, 2006. – 288 с.
11. Краснянська Н. Д. Значення руху шістдесятників у справі відродження державності України / Н. Д. Краснянська // Інтелігенція і влада : зб. наук. статей. – Одеса, 2006. – С. 88–96.
12. Криволапов М. О. Українське мистецтво ХХ століття в художній критиці. Практика. Теорія. Історія / Михайло Криволапов. – К. : КИТ, 2006. – 796 с.
13. Лихо з розуму: (Портрети двадцяти «злочинців») / укл. В. Чорновіл. – Париж : [б.в.], 1967. – 335 с.
14. Макаров А. М. Світло українського бароко / А. М. Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 288 с.
15. Мусієнко О. С. Українське кіно: тексти і контекст / Оксана Мусієнко. – К. : Глобус-Прес, 2009. – 432 с.
16. Пашенко А. Своєрідність українського поетичного кіно / Анастасія Пашенко // Українське кіно від 1960-х до сьогодні. Проблема виживання: Зб. статей. – К. : Задруга, 2010. – С. 21–39.
17. Ржевська М. На зламі часів. Музика Наддніпрянської України першої третини ХХ століття у соціокультурному контексті епохи: Монографія / Майя Ржевська. – К. : Автограф, 2005. – 352 с.
18. Танюк Л. Парастас: Іван Світличний, Алла Горська, Володимир Глухий, Мар'ян Крушельницький: художньо-публіцистичний твір / Лесь Танюк. – К. : Сфера, 1998. – 146 с.
19. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Людмила Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2010. – 632 с.
20. Українська ідея: історичний нарис / В. Ф. Солдатенко [та ін.]; НАН України, ін-т нац. відносин і політології – К. : Наукова думка, 1995. – 131 с.

21. Фурман А. Психокультура української ментальності / Анатолій Фурман. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 132 с.
22. ЦДАМЛМУ. – Архів Опанаса Івановича Заливахи. – Ф. 1151. – Оп. 1. – Спр. 33. – 2 арк.
23. ЦДАМЛМУ. – Архів Віктора Івановича Зарецького. – Ф. 1205. – Оп. 1. – Спр. 106. – 7 арк.

References

1. Ogyneva, L. (Eds.). (2015). Alla Gorska. Ukrainian Sixties Soul. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
2. Beregova, O. (2013). Integrative processes in Ukraine musical culture of the XX - XXI century: Monograph. Kyiv: Instytut kulturologiyi NAM Ukrayiny [in Ukrainian].
3. Gorodetska, O.V. (2008). Ukrainian music 60-s of the twentieth century in the context of the era of integrity. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Deschynskyy, L.Ye., Denisov, Ya.Ya et al. (2005). Ukrainian and foreign culture. (Edition 4). Lviv: Vyd. «Beskyd Bit» [in Ukrainian].
5. Dzyuba, I. (1998). Between culture and politics. Kyiv: Sfera [in Ukrainian].
6. Zinkevich, E. (2013). Ukrainian avant-garde: the zigzags of history. One hundred years of Russian avant-garde. (pp. 385–398). M.: Nauchno-izdatelskyi tsentr moskovskaya konservatorya [in Russian].
7. Kopytsa, M. (1992). We are from the 60s. Muzychna academia, 2 [in Russian].
8. Korniy, L. & Syuta, B. (2014). Ukrainian music culture. A look through the Ages. Kyiv: Muzychna Ukrayi [in Ukrainian].
9. Korogodskyy, R. (1991). The drama Sixties. Obrazotvorche mystetstvo, 1 [in Ukrainian].
10. Kotsyubynska, M. (2006). The book of memories. Kharkov: Akta [in Ukrainian].
11. Krasnyanska, N. D. (2006). The value of the movement of the sixties in the revival statehood of Ukraine. Intellectuals and power. (pp. 88–96). Odessa [in Ukrainian].
12. Kryvolapov, M. O. (2006). Ukrainian art of the twentieth century in art criticism. Practice. Theory. History. Kyiv: KYT [in Ukrainian].
13. Chornovil, V. (Eds.). (1967). Woe from wit: (Twenty portraits of «criminals»). Paryzh: [b.v.] [in Ukrainian].
14. Makarov, A. M. (1994). Light Ukrainian Baroque. Kyiv: Mystetstvo [in Ukrainian].
15. Musiyenko, O. S. (2009). Ukrainian cinema: text and context. Kyiv: Globus-Pres [in Ukrainian].
16. Paschenko, A. (2010). The originality of Ukrainian poetic cinema. Ukrainian cinema from the 1960-s until today. The problem of survival. (pp. 21–39). Kyiv: Zadruga [in Ukrainian].
17. Rzhavska, M. (2005). At the turn of time. Music Dnieper Ukraine first third of the twentieth century social and cultural context of the era: Monograph. Kyiv: Avtograf [in Ukrainian].
18. Tanyuk, L. (1998). Parastas: Ivan Svitlychny, Alla Horska, Volodymyr Glukhyi, Marian Krushelnytskyi: artistic and journalistic work. Kyiv: Sfera [in Ukrainian].
19. Tarnashynska, L. (2010). Ukrainian sixties: profiles on the background generation: (historical literary and poetic aspects). Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
20. Soldatenko, V. F. (Ed.). (1995). Ukrainian idea: historical sketch. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
21. Furman, A. (2002). Psychokultura Ukrainian mentality. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
22. TsDAMLMU. Archive of Opanas Ivanovich Zalyvakha. Fund, 1151. Description, 1. Affair, 33 [in Ukrainian].
23. TsDAMLMU. Archive of Victor Ivanovich Zaretsky. Fund, 1205. Description, 1. Affair, 106 [in Ukrainian].